

Василенко О. В.,

студент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВА ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН

В міжнародному праві з давніх давен існує досить стійка та самостійна група правових норм, котра покликана регулювати діяльність держав у сфері зовнішніх зносин. Дипломатичне і консульське право, як структурні підгалузі права зовнішніх зносин, відносяться до найдавніших галузей сучасного міжнародного права, основи яких були закладені ще на початку цивілізацій людства. Так, дві сфери міжнародного права, які досить чітко виділились в міжнародних відносинах другої половини I тисячоліття до н.е. охоплювали посольське право і право війни [1, С. 125]. Стародавні греки не знали інституту постійного дипломатичного представництва, а тому посольства мали разовий і нетривалий характер та виконували конкретні завдання, які були поставлені перед ними. Найчастіше це було укладання або підтвердження договорів про союз або мирні договори, а також прийняття і принесення присяги.

В Римі вважали, що реалізація зовнішніх зносин повинна належати особам та державним органам, котрі наділені вищою владою. Спочатку ними були царі, Сенат і Народні збори. Тому ціла низка міжнародно-правових функцій було покладено на колегію феціалів. Вони розглядали питання оголошення війни і укладення миру, проводили переговори. Римляни визнавали і неухильно дотримувались принципу дипломатичної недоторканності. На їх переконання послы знаходились під охороною богів, хоча при цьому мали місце випадки порушення їх імунітету.

Дипломатичне право, як і дипломатія в цілому, формувалося одночасно із розвитком держав і виступало інструментом реаліза-

ції цілей їх зовнішньої політики. В залежності від епохи змінювалися форми, методи діяльності і характер дипломатії, відбуваються докорінні зміни від грубого застосування сили і нехтування основних норм міжнародного права, нерівноправних відносин між державами та ін.. До принципу мирного співробітництва, до поваги суверенітету держав. Відмови від застосування сили, до вирішення міжнародних спорів виключно мирними засобами.

Перше постійне посольство було засноване і офіційно акредитоване герцогом Мілану у Флоренції у 1450 р. при дворі Козімо ден Медичі [2, С. 15]. Наприкінці XV ст. виникає звичай утримувати постійні місії між західноєвропейськими державами, який утверджується у відносинах між сусідніми державами, котрі були пов'язані політичними інтересами. Це, перш за все, відносини між Францією і Англією, Іспанією та Францією та ін.. Одночасно відбувається систематизація функцій дипломатичних представників, що в подальшому стане основою для класичного дипломатичного права.

В епоху середньовіччя в дипломатичному праві з'являється і видозмінюються ціла низка інститутів. Серед них необхідно виділити церемоніал прийому і проводів послів, зароджується інститут надання письмової грамоти-довіри та розширюється інститут посів і рангів дипломатичних представників.

Після укладання Вестфальського миру (1648 р.), який закріпив систему європейської політичної рівноваги, інститут постійних дипломатичних представників на рівні посольств остаточно утверджується. Паралельно формується поняття про «дипломатичний корпус» як про єдине ціле, що включає в себе сукупність глав дипломатичних представників різних держав, що знаходяться при дворі монарха, куди вони й були направлені.

Важливим етапом в розвитку права зовнішніх зносин необхідно вважати Віденський конгрес 1815 р., який виробив Протокол про ранги між дипломатичними агентами, згідно якого вони були наділені на наступні три класи: 1) послы, або нунції; 2) посланники; 3) повірені у справах. Цей документ вперше кодифікував норми дипломатичного права, і цей поділ зберігається в дипломатичній практиці й сьогодні.

Віденський конгрес принципово демократизував відносини між державами. У кожному класі дипломатичні представники по-

сідали місце за старшинством, залежно від дати урядової нотифікації про їх прибуття.

У другій половині XIX ст. – початок XX ст. ініціювали роботу щодо упорядкування норм щодо дипломатичної діяльності. В 1928 р. на конференції в Гавані була прийнята Конвенція про дипломатичних агентів. Це була перша спроба комплексної кодифікації дипломатичного права, в якій поряд з положеннями про класи і ранги вона регулювала також питання легалізації привілеїв та імунітетів, в певній мірі про статус спеціальних місій, а також дипломатії *ad hoc*. Незважаючи на те, що вказана Конвенція мала регіональний характер її ратифікували лише 15 держав, переважна більшість її положень знайшли своє підтвердження в Конвенції 1961 р.

Після Другої світової війни, особливо у зв'язку із розвитком міжнародних організацій, на порядку денному були поставлені питання опрацювання для них відповідної системи привілеїв та імунітетів. Для цього в рамках ООН було прийнято дві загальні конвенції: про привілеї та імунітети ООН від 18 лютого 1946 р., а також про привілеї та імунітети спеціалізованих організацій від 21 листопада 1947 р.

Робота Комісія міжнародного права на протязі 1954-1958 рр. передувала кодифікації дипломатичних та консульських зносин. Згодом у 1961 р. було прийнято Віденську конвенцію про дипломатичні зносини. Конвенція охоплює всі основні питання дипломатичних відносин (заснування дипломатичних представництв, їх функції, призначення та відкликання глави, членів персоналу дипломатичного представництва та ін..) і подає докладну регламентацію привілеїв та імунітетів різних категорій співробітників дипломатичних представництв. Значення цієї конвенції сягає далеко за межі юридичної систематизації норм дипломатичної діяльності, яка закріплюється в заміні звичаєвих норм на конвенційні.

Комісією міжнародного права на протязі восьми років (1955-1963 рр.) формувалась концепція побудови майбутньої конвенції про консульські зносини. Ця конвенція виконала два головних завдання: конкретизувала норми звичаєвого права, надала їм форму договірної права, закріпила консульські функції та привілеї, що за своїм змістом значно ширші порівняно з тими, що виникають зі звичаєвого права. Загалом конвенція визначила мінімальний стан-

дарт, яким мають керуватися держави при встановленні та підтримці консульських зносин.

Значне місце у дипломатичному процесі займає діяльність спеціальних місій *ad hoc*. Після багаторічної роботи XXIV сесія Генеральної Асамблеї ООН 8 грудня 1969 р. прийняла Конвенцію про спеціальні місії. Відповідно до ст. 1 Конвенції, сфера застосування спеціальної дипломатичної місії обмежується двома державами і не передбачає можливості її використання у багатосторонніх відносинах [3].

Важливим етапом у розвитку права зовнішніх зносин слід виділити прийняття Конвенції про попередження і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14 грудня 1973 р.

Далі можна виділити Віденську конвенцію про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру. В основі конвенції були покладені положення Віденських конвенцій 1961 р. та 1963 р., а також конвенції про спеціальні місії 1969 р., що стосуються головним чином про привілеї та імунітети. Згодом 9 грудня 1994 р. ГА ООН прийняла конвенцію про охорону персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу. Ця Конвенція встановила покарання злочинів і визначила їх перелік, а також процедуру притягнення до відповідальності осіб, які підозрюються у вчиненні замаху на життя та безпеку членів військових, політичних або цивільних підрозділів, що беруть участь в операціях ООН.

В 2006 р. Комісія міжнародного права підготувала проект конвенції про дипломатичний захист та коментар до нього, які були встановлені Резолюцією ГА ООН у 2008 р., яка зміцнить конвенційну основу права зовнішніх зносин. Разом з тим, потребують вирішення на універсальному рівні ряд питань, зокрема про статус дипломатичного кур'єра та дипломатичної пошти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сандровський К. К. Право внешних сношений. К. – Вища школа, 1986. – 328 с.;
2. Абашидзе А. Х., Федеров М. В. Право внешних сношений. – Междунар. отношения, 2009. – 382 с.;
3. Репецкий В. М. Дипломатичне і консульське право. Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К: Знання, 2006. – 372 с.